

Malta'ya Kaçırılan Osmanlı Gemisi Bağlamında Osmanlı-Fransız İlişkileri

Ottoman-French Relations in the Context of the Ottoman Capitana Abducted to Malta

Kadriye TOPAL DOĞAN *

Öz: 19 Eylül 1760'ta Osmanlı Donanması'na ait bir amiral gemisi İstanköy Adası'ndan Malta'ya kaçırılmıştır. Olay, İngiltere hükümeti adına korsanlık yapan Constantin Calamate'nin esir olarak tutulan mürettebatı ve kölelerin ortaklaşa hareketiyle gerçekleşmiştir. Sonrasında geminin geri getirilmesi ile ilgili sorumluluk Fransa hükümetine verilmiştir. Fransa'nın İstanbul Elçisi Charles Gravier de Vergennes bu doğrultuda bir seneden uzun bir süre girişimlerde bulunmuş ve Fransa'nın Osmanlı nezdindeki imtiyazlarını kaybetmemek adına her iki devletin çıkarlarını da gözeterek hareket etmiştir. Konu ile ilgili görüşme talepleri Babıali tarafından defaatle reddedilmesine ve bu nedenle kendi hükümeti tarafından eleştirilmesine rağmen meseleyi çözüme kavuşturmak için çalışmaya devam etmiştir. Neticede gemi Fransa tarafından satın alınarak 17 Ocak 1762 tarihinde İstanbul'a getirilmiştir. Bu çalışmanın amacı geminin kaçırılmasından geri getirilişine kadar olan süreci ve yapılan görüşmeleri, bu olayın Osmanlı-Fransız ilişkilerine yansımalarını Vergennes'in Fransa hükümeti ile yaptığı yazışmalar, Babıali'nin konuyla ilgili verdiği takrirler ve dönemin İngiliz elçisi James Porter'ın raporları ışığında incelemektir.

Anahtar sözcükler: Fransa, Osmanlı, Diplomasi, Korsan, Malta

Abstract: On September 19, 1760, an admiral ship belonging to the Ottoman navy was abducted from the island of İstanköy and taken to Malta. The incident was the result of a collaborative action between the slaves and captives from the crew of Constantin Calamate who was acting as a privateer on behalf of the British government. France was held responsible for bringing the ship back by Sublime Porte. Charles Gravier de Vergennes, the ambassador of France in İstanbul, made efforts for over a year in this direction. He acted considering the interests of both countries to maintain France's privileges in the Ottoman Empire. Although his requests for an audience regarding the matter were repeatedly refused and he was criticized by his own government for his approach, Vergennes persisted in his efforts to find a solution for the issue. In the end, the ship was purchased by France and brought to İstanbul on January 17, 1762. The purpose of this study is to analyse the entire process and negotiations from the moment the ship was abducted to the point of its eventual return, the reflections of this event on Ottoman-French relations in the light of the correspondence between Vergennes and the *Cour de France*, the petitions given by Sublime Porte on the matter, and the reports of James Porter, the ambassador of Britain in İstanbul.

Keywords: France, Ottoman, Diplomacy, Privateer, Malta

* Arş. Gör. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Bilecik, kadriye.topal@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0812-8300
Makale Türü: Araştırma | Geliş Tarihi:05.05.2023 | Kabul Tarihi: 22.05.2023
Topal Doğan K. 2023, "Malta'ya Kaçırılan Osmanlı Gemisi Bağlamında Osmanlı-Fransız İlişkileri". *MJH* XIII, 265-275.

Uluslararası suların güvenliğinden kimin sorumlu olduğuna dair sorular bugün dahi varlığını sürdürmektedir. Geçmişte de bu sorumluluk konusu tartışılırken işleyişte ortaya çıkan belirsizlikler korsanların daha etkin faaliyet yürütmesine zemin hazırlamıştır. 19 Eylül 1760'da Malta'ya kaçırılan gemi meselesi de ilk andan itibaren her yönüyle bu manada pek çok belirsizliği barındıran bir hadise olmuştur.

Her ne kadar korsan denilince ilk olarak akla kendi başlarına hareket eden kanun kaçağı denizciler gelse de devletler adına paralı asker olarak çalışan korsanlar da vardır. Türkçede hem kanun kaçağı denizciler hem de paralı askerler için korsan tabiri kullanılmaktadır. Ancak İngilizcede *pirate*, *privateer* ve *corsair* terimlerinin kullanıldığı dikkati çekmektedir. *Pirate* terimi kendi başlarına hareket eden korsanlar için kullanılırken, *privateer* ve *corsair* daha çok devletler tarafından düşman devletlerin gemilerine saldırmak üzere yetkilendirilen korsanlar için kullanılır. Bu korsanların uymaları gereken tek kural, adına çalıştıkları devletin müttefiklerine saldırmamaktır (Mylonakis 2018, 5-7, 10).

Akdeniz kıyıları fiziki şartları ve stratejik konumu nedeniyle korsanların her dönemde ilgi odağı olmuştur. Osmanlı Devleti de bu kıyılara hâkim olduktan sonra denizlerdeki korsanlık mücadelelerine dahil olmuştur. Çalışmaya esas olan 18. yüzyıl, Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde Babıali'deki Fransız elçi, İngiltere ya da diğer ülkelerin elçilerine göre oldukça etkili olduğundan Doğu Akdeniz'de daha çok faaliyette bulunanlar Fransız tüccarları olmuştur. Hatta, Charles Gravier de Vergennes'in elçiliği döneminde (1755-1768), Fransız bandıralı gemiler Akdeniz'deki ticarete öncelikli haklar elde etmişlerdir. Fransa'nın Akdeniz'de elde ettiği imtiyazları sindiremeyen İngiltere, fırsat buldukça korsanlardan yararlanarak Fransızların faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Her iki devlet arasında korsanlık temelinde yaşanan mücadelelere, Akdeniz'i kontrolünde tutan Osmanlı Devleti bir süre sonra mecburen müdahil olmuştur (Panzac 1992, 189, 192). İlgili devletler taleplerini ve şikayetlerini sıklıkla Babıali'ye iletmıştır. Korsanlık meselesinin Fransız elçi Vergennes'in gündemini görevi süresince ne kadar meşgul ettiği bu hususta verdiği takrirlerin sıklığından anlaşılmaktadır (Bkz BOA, SOSM. III, 59/4316; BOA, C.HR., 121/6009; BOA, İE. HR., 17/1598).

Vergennes'in elçiliği süresince korsanlıkla ilgili pek çok yazışma yapılmıştır. Fakat İngiltere adına korsanlık yapan Constantin Calamate'nin mürettebatının yardımıyla Osmanlı donanmasına ait amiral gemisinin Malta'ya kaçırılması ve geminin geri getirilmesi ile ilgili sorumluluğun Fransa'ya verilmesi Osmanlı-Fransız ilişkileri açısından önemlidir. Geminin geri getirilişine kadar olan süreçte yapılan yazışmalardan meselenin ikili ilişkiler anlamında seyrine dair sonuçlara varmak mümkündür (Demir 2012, 113-121). Vergennes, bu süreçte dışişleri bakanlığına oldukça detaylı *memoire*lar göndermiştir. Yazışmaların sıklığı ve içeriği göz önüne alındığında meselenin, dönemin İngiliz elçi James Porter'ın da gündemini meşgul ettiği açıktır.

Gemi kaçırılmasının aktörlerinden biri olan korsan Constantin Calamate, Patmos Adası'ndan gelen bir Rum'du ve muhtemelen 1740'larda İngiltere kontrolündeki Minorca'ya yerleşmişti. Kısmi sahibi olduğu *La Compostana* adlı bir gemiyi uzun yıllar komuta eden Calamate, 1756 Haziran'ında Minorca'nın Fransa tarafından işgal edilmesi üzerine İngiltere adına savaşılmaya gönüllü olmuştu. Ancak General William Blakeney ve adamlarıyla birlikte St. Philip kalesinde kuşatılıp, kale teslim olunca bir Fransız gemisiyle Cebelitarık'a gönderilmişlerdi (McGuffie 1950, 189-190). Geminin kaptanı Theodoros Alexianos'un girişimleri ile gemideki tüm Rumlara Blakeney tarafından imzalanmış referans mektupları verilmişti. Bazı Rumlar bu mektuplar ile Londra'ya taşınırken Calamate, krala bir dilekçe yazarak savaş sırasında gösterdiği hizmetler için mükafatlandırılmasını talep etmişti. Neticede istediği olmuş, kendisine elli pound ödül verilmişti.

Daha sonra bir gemi donatmayı başaran Calamate, Ekim 1757'de bir korsanlık fermanı (letter of marque) alarak İngiltere adına korsanlık yapmaya başlamıştı. Gemiye komutanı William Blakeney'i onurlandırmak için *Lord Blakeney* adını vermiş, lakin 1759 yılına kadar Doğu Akdeniz sularına girmemiştir (Gounaris 2014, 145-146).

1759 yılı sonuna doğru, belgesi olmayan bir korsanın İzmir'e doğru ilerleyen bir Danimarka gemisinin mallarının bir kısmına el koyduğu yönündeki bir rapor Babıali'ye ulaşmıştır. Bildirildiği üzere Tzia (Kea) adası limanında gerçekleşen olayda parmağı olan korsan – ki bu bir yıl sonra anlaşılacaktır – Calamate'dir. Seksen kişilik mürettebatı ve ganimetle İstanköy adasına giden Calamate, orada Kaptan paşanın bizzat kendisi tarafından kumanda edilen iki fırkateyn ile karşılaşmış; Paşa, Fransızların yönlendirmesi ile Calamate'nin belgelerinin geçersiz olduğunu söyleyerek onu ve altmış adamını göz altına almış; Rumlardan ve Osmanlı tebaasından oluşan bu tutukluların bazılarını ve Calamate'yi *Patrona* adlı gemisinin güvertesine zincirleyerek İstanbul'a göndermiştir. Geriye kalan yirmi kişi ise İstanköy'de demirlemiş vaziyette bulunan Osmanlı gemisine götürülmüştür. Calamate İstanbul'a ulaştığında İngiliz diplomatları korsanlık belgesinin gerçek olduğunu söylese de o ve adamları hapsedilmekten kurtulamamıştır. İngiliz elçi James Porter, aşağıda anlatılacak olan kaçırılan Osmanlı gemisi olayından sonra herhangi bir eylemde bulunmak istememiştir. Çünkü Calamate'yi kurtarmak için girişimde bulunmayı makul bulmamıştır. Porter, kaçırılan gemideki yirmi kişinin Calamate'nin adamları olduğunu göz önüne aldığına ona yardım ederse bile uygun bir fırsat kollaması gerektiğini düşünmüştür. Dolayısıyla Calamate'nin durumu ile ilgili harekete geçmekte acele etmemiştir (Porter'dan Pitt'e, 5 Şubat 1761, SP 97/41, 146; Porter'dan Pitt'e, 11 Ağustos 1761, SP 97/41, 207). Fakat yine de zaman kazanmak için Levant Company'ye Calamate'nin belgelerinin gerçekliğini sormuştur. Levant Company'den gelen cevapta belgelerde bir problem olmadığı belirtilmesine ve gemi 1761 Ağustos'unda Malta'dan geri dönmesine rağmen Calamate'nin durumu açıklığa kavuşmamıştır (Gounaris 2014, 146-147).

Calamate'nin ekibinden esir düşen kişiler ile gemideki diğer köleler, 19 Eylül 1760'ta Kaptan Paşa ve mürettebatı Cuma namazı için gemiden ayrıldığında bir plan yapmıştır. Osmanlı donanmasının amiral gemisi bu esnada İstanköy'de demirlenmiş vaziyettedir. Vâsıf Efendi'nin gemiyi korunmasız bırakan görevlilerin bu davranışı için “gaflet-i zâbitân” ifadelerini kullanması olayın vahametini gözler önüne sermektedir (Sağlam 2014, 211). Gemideki tutuklular etrafta kimsenin olmamasından yararlanıp Türkleri zapt ederek demiri kesmiş ve kuzey rüzgarının da etkisiyle kolayca yelken açarak gemiyi kaçırmışlardır. Vergennes olayı duyar duymaz 1 Ekim 1760 tarihli gönderisi ile hükümetini bilgilendirmiştir. Aktardığına göre olayla ilgili detaylar gizli değildir, dolayısıyla verdiği detaylar Babıali tarafından yalanlanmayacaktır. Yaşananlardan sonra Kaptan Abdülkerim Paşa, başka bir gemi ile kaçırılan geminin peşine düşmüş; fakat tüm uğraşlarına rağmen sonuç alamayınca Rodos ceziresine cezirebend tayin edilmiş, başka bir deyişle bu adaya hapsedilmiştir (BOA, C.BH., 183/8626; İşbilir 2019, 5). Vergennes, kaptan paşanın ihmali nedeniyle cezalandırılması için kellesini almak üzere birinin gönderileceği yönünde söylentiler yayıldığını belirtse de sonrasında bu söylentilere inanmak için erken olduğunu dile getirmiştir (Vergennes'den Choiseul'e, 1 Ekim 1760, CP Turquie 136, 204-205).

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi ise Sultan III. Mustafa'nın olayı öğrendikten sonraki tutumunu şu sözlerle aktarmıştır: “*Rüzgâr muvafık ve kalyon gayetle yökrük olduğundan, erişmekden me'yûsen avdet ettikleri padişahın ma'lûmu oldukda, sefîneyi bilâ ihtiyat tehi bırakmağla, düşmen yedine giriftar olmasına sebep oldukları için kapdanını ve Kapdan Paşa'yı katl ettirüp, ser-i maktu'ların Bâb-ı humâyûn'a getirdikten sonra, Malta'ya sefer-i hümayunum vardır (434/a) ve Malta'ya mu'in olan Fransız keferesinin dahi Malta'ya i'ânesi olur ise,*

Fransız'a dahi seferim var buyurdular (Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi 1978, 46-47).” Süleyman Efendi'nin ifadelerine göre Sultan III. Mustafa, gemi yeterince korunmadığı için geminin kaptanı ve kaptan paşayı katlettirmiştir. Ayrıca gemi getirilmezse Sultan'ın Malta'ya ve hatta -Malta'ya yardım etmesi durumunda- Fransa'ya savaş açacağını söylemiştir.

Sadrazam Koca Ragıp Paşa, Vergennes'e Malta'ya kaçırılan geminin akıbetine dair detaylar da içeren 17 Kasım 1760 tarihli bir tahrir vermiştir (BOA, C.HR., 93/4608, 9 Zilhicce 1174/12 Temmuz 1761). Sağlanan bilgilere göre gemi, Eylül ortasında Malta'ya ulaşmış, gemideki Müslümanlar Maltalı yetkililerce tutuklanmıştır. Sadrazam, gemi askeri amaçlar için kullanılmadığı ve çalıntı mal kategorisinde olduğu için hiçbir devletin veya milletin gemiye el koyma hakkının olmadığını belirtmiştir. Sadrazama göre Maltalılar Babıali ile dost değillerdi ancak Fransa hükümeti tarafından korunuyorlardı. Bu nedenle, Fransa, Maltalıları çalınan gemiyi geri vermeye ikna edecek güce sahipti (BOA, AE.SMST.III, 369/29299, 23 Ramazan 1174/28 Nisan 1761). Sadrazam, Fransa ve Osmanlı Devleti arasındaki uzun süredir devam eden dostluğa ve Fransız elçisinin Babıali'deki özel statüsüne de dikkat çekerek gemi sorununun çözümünün bu dostluğun devamı için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Sultan III. Mustafa'nın geminin Maltalılardan alınarak içindeki mühimmat, silah ve esirler dahil Osmanlı Devleti'ne teslim edilmesini Fransa Kralı XV. Louis'den talep ettiğini söylemiştir (Vergennes'den Rouillé'ye, 17 Kasım 1760, CP Turquie 136, 252-256).

Vergennes, dışişleri bakanlığına gönderdiği mektubunda sadrazamın talebi ile ilgili görüşlerini paylaşmış ve Fransa kralının kendisini ilgilendiren meselelerde Osmanlı Devleti ile ilişkilerinin dostane bir şekilde devamı için gerekeni yapacağını söylemiştir; ancak Babıali'nin Malta'nın herhangi bir şekilde Fransa kralının himayesinde olduğunu varsaymasının yanlış bir yaklaşım olacağını vurgulamıştır. Tıpkı tüm Katolik ülkelerde olduğu gibi Malta'da da Fransız şövalyelerinin bulunduğunu kabul etmiş; fakat Fransa'nın Malta üzerinde hiçbir yetkisinin olmadığını açıkça belirtmiştir (Vergennes'den Choiseul'e, 17 Kasım 1760, CP Turquie 136, 246).

III. Mustafa'nın isteğinin bir talepten ziyade tehdit olduğu Hâkim Efendi'nin “inâd ve muhâlefet ederler ise haklarından gelinmeğe şurû olunacağı” ifadelerinden de anlaşılmaktadır (Mehmed Hâkim Efendi 2019, 1052). Geminin Maltalılardan alınarak Osmanlı Devleti'ne teslim edilmesi Fransa'nın dostluğundaki samimiyetinin kanıtı olarak değerlendirilmiştir. Şayet türlü gerekçelerle Babıali'nin talebi karşılanmazsa Osmanlı Devleti'nde görev yapan Fransız elçi ve konsolosları da “işe yaramadıkları” gerekçesiyle ülkelerine geri gönderileceklerdir. Sonuçta bu “dostça” tahrir aracılığıyla Vergennes'den hükümetini bilgilendirmesi ve problemin ivedilikle çözülmesi için gerekli adımları atması beklenmiştir (Vergennes'den Rouillé'ye, 17 Kasım 1760, CP Turquie 136, 255).

Vergennes, III. Mustafa'nın Napolili doktoru De Caro vasıtasıyla saraydan bilgi almakta ve onun aracılığıyla sultana dolaylı yoldan tavsiyelerde bulunmaktadır (Vergennes'den Choiseul'e, 2 Ağustos 1760, CP Turquie 136, 156-157; Vergennes'den Choiseul'e, 1 Ekim 1760, CP Turquie 136, 199). Bu hususta da De Caro ile iletişim halinde olan Vergennes, III. Mustafa'nın asıl ilgilendiği konunun geminin geri getirilmesi değil Maltalılardan intikam almak olduğunu öğrenmiştir. Sultan bu doğrultuda gemilerini silahlandırmayı planlasa da Sadrazam Koca Ragıp Paşa'nın gösterdiği gayret sayesinde bu plan ertelenmiştir. De Caro'ya göre Sultan, Ragıp Paşa'ya dahi şart koşmuş, talepleri bahara kadar karşılanmazsa onu sorumlu tutacağını söylemiştir. Vergennes III. Mustafa'nın coşkulu bir kişiliği olduğunu kabul etse de De Caro'nun ifadelerini tartışmalı bulmuştur. Bu doktor, III. Mustafa'ya geminin daha barışçıl yollarla geri alınabileceğini, bunun için dostane bir yaklaşımın faydalı olacağını söylediğini iddia etmiştir. Hatta III. Mustafa'nın gemi geri getirilmezse Malta'yı ortadan kaldırmak istediğini bile söylemiştir.

Doktor, böyle bir eylemin maliyetli ve sonuçları öngörülemeyen olacağını ifade etmiş, III. Mustafa ise Osmanlı Sultanının Hristiyan krallar gibi maddi zorluklarla karşılaşmayacağını, kendi hazinesinin olduğunu vurgulamıştır. Ancak Vergennes, De Caro'nun konuşmayı ve dedikoduyu seven tabiatını göz önünde bulundurarak onun aracılığıyla aldığı bilgileri güvenilir bulmamıştır. (Vergennes'den Rouillé'ye, 26 Kasım 1760, CP Turquie 136, 265-270).

Osmanlı Devleti'nin bazı hazırlıklar içerisinde olduğunu gören Vergennes, Malta'ya savaş açılacağı yönünde bir yargıya varmak konusunda temkinli davranmıştır. Pek çok bölgede yapılan hazırlıkları Akdeniz'den hububat çıkışı yasağı ile ilişkilendirmiş, dolayısıyla bunların donanmanın rutin faaliyetlerinden olduğunu düşünmüştür (Vergennes'den Rouillé'ye, 26 Kasım 1760, CP Turquie 136, 272). Vergennes'nin temkinli tutumuna rağmen Osmanlı Devleti'nin Malta'ya savaş ilan etme ihtimaline dair haberler sonraki günlerde gazetelerde de yer almıştır (Gazette de France, 7 Mart 1761, 119; Gazette de France, 4 Nisan 1761, 161). Hatta Osmanlı Devleti'nin Malta'ya yönelik girişimlerini boşa çıkarmak için adada gerekli tüm hazırlıkların yapıldığı belirtilmiştir. Bu da savaş ihtimalinin Maltalılar tarafından ciddiye alındığını göstermektedir. (Gazette de France, 9 Mayıs 1761, 224)

Fransa Kralı XV. Louis, sadrazamın takririndeki tepkisini antlaşmalara aykırı bulmuştur. İtibarına gölge düşürmemek için bu takriri cevaplaması gerektiğinden bir *memoire* hazırlatarak Vergennes'e gönderilmesini emretmiştir. Vergennes de sadrazamın huzuruna çıkarak bu *memoire* teslim edecektir (CP Turquie 137, 18-20). Vergennes, bu *memoire* Babıali'nin hitabet kurallarına uygun bir şekilde düzenledikten sonra sadrazama sunacak, sadrazamla yapılacak görüşmede Babıali'nin Fransa'ya yönelttiği haksız tehditlerin XV. Louis'yi şaşırttığı ifade edilecektir. Aslında Dışişleri Bakanı Choiseul'ün de vurguladığı üzere Fransa'nın Malta üzerinde kontrolü olduğu yönündeki düşünce yanlıcıdır. (Choiseul'den Vergennes'e, 6 Ocak 1761, CP Turquie 137, 20-23). İngiliz elçi Porter, Babıali'nin Fransa'nın Malta'daki egemen otorite olduğu yönündeki yanlıya Fransa'nın önceki yıllarda attığı yanlış adımların sebep olduğunu düşünmektedir (Porter'dan Pitt'e, 18 Şubat 1761, SP 97/41, 148).

Vergennes, *memoire* sadrazama sunacak, daha önce Fransa'nın Malta temsilcisi olan Bailly de Fleury'nin bir komisyon ve fon ile Malta'ya gönderileceğini belirterek kendisine bilgi verecektir. Tahsis edilen fon Bailly de Fleury tarafından gemiyi kurtarmak için kullanılacak ve bu sayede gemi Fransızların kontrolüne geçecektir. XV. Louis, gemiyi bu şekilde geri getirmeyi III. Mustafa'nın tehditlerinden korktuğu için değil Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki kadim dostluğun devamlılığı için kabul etmiştir. Fransa Kralı XV. Louis'nin de bu girişimi neticesinde bazı beklentileri vardır. Eğer Bailly de Fleury gemiyi almayı başarır ve XV. Louis, III. Mustafa'ya bu hediye sunabilirse, Osmanlı Devleti'nin de karşılık olarak Fransa'ya olağanüstü bir elçi göndererek iki ülke arasındaki dostluğun sürdürülmesine katkıda bulunma çabalarını takdir etmesi beklenmektedir. Süreç bu şekilde ilerlediği takdirde Fransa, bu talihsiz olaydan 'soyulu' bir şekilde kurtulmuş olacaktır. Bu, Fransa'nın Osmanlı Devleti'ndeki dini ve ticari ayrıcalıkları ile Fransız tacının itibarı için hayati önem taşımaktadır. Eğer Babıali söz konusu "makul" çözümü kabul etmezse XV. Louis yine de tehditlere boyun eğmeyecektir. Böyle bir tutumla karşılaşılması halinde Vergennes'den Levant'taki Fransız ticaretinin ve Fransız temsilciliklerinin korunması için alınması gereken önlemlere ilişkin çözüm önerileri içeren bir rapor sunması beklenmiştir. Böyle bir durumda Fransa, Levant denizlerinde savaşmak için Maltalılarla iş birliği yapacaktır. Choiseul bu değerlendirmeleri yapmış olsa da Babıali ile Fransa arasındaki gerilimin fazla uzun sürmeyeceğini düşündüğünü de ifade etmiştir (Choiseul'den Vergennes'e, 6 Ocak 1761, CP Turquie 137, 20-23). Bu gelişmeleri İngiliz elçi James Porter da yakından takip etmiştir. Porter'a göre Fransa'nın adımı Babıali nezdinde Fransızların itibarını arttıracak ve mevcut durumun

değişmesine neden olacaktır. Diğer taraftan Babıali'nin Fransa'nın teklifini reddetme ihtimalini de göz ardı etmemiştir (Porter'dan Pitt'e, 5 Şubat 1761, SP 97/41, s. 145). Her ne kadar temelde Fransa'nın çıkarlarını gözetiyor olsa da Choiseul'e göre XV. Louis'nin Osmanlı Devleti'ni memnun etmek için attığı adım cömertliğinin ve samimiyetinin göstergesi niteliğindedir ve Sultan III. Mustafa'nın ve çevresinin bu yaklaşımı takdir edeceğinden şüphe yoktur. (Choiseul'den Vergennes'e, 16 Şubat 1761, CP Turquie 137, 57).

Babıali'ye iletmek üzere gönderilen *memoire* Vergennes'in drogmanı Deval tarafından üç gün gibi kısa bir zaman diliminde Türkçeye çevrilmiş, Vergennes'in huzura kabulü sırasında özellikle değineceği noktalar belirlenmiştir. Fakat Fransa'dan gelen talimat oldukça net olmasına rağmen Sadrazam Koca Ragıp Paşa Vergennes'in görüşme talebine sıcak bakmamıştır. Talebin kabul edilmediği Vergennes'in diğer drogmanı Fonton'a Reis Efendi tarafından bildirilmiştir. Sadrazam Vergennes'in huzura kabulünü bu şartlar altında mümkün görmemektedir. Babıali, Fransa'dan gelen mesajın yazılı olarak iletilmesini uygun görmüştür. Sadrazamın fikrinin değişeceğini düşünmeyen Vergennes, ilk olarak Choiseul'e bundan sonra izlemesi gereken yol konusundaki fikrini sormuştur. Ertesi gün de Fonton'u tekrar Babıali'ye göndermiş, huzura kabulü konusunda ısrarcı olmasını istemiştir. Fonton, *memoire*deki bazı kısımların sözlü olarak aktarılmasının önemine değinmiş olsa da bu görüşmeden de sonuç alınamamıştır. Sadece, önemli noktaların sadrazam tarafından vurgulanacağını teminatı verilmiştir. Vergennes, bir yandan bu müzakere sürecinin kısır bir döngüye girmesinden endişelenirken bir yandan da yavaş ilerlemesinden memnuniyet duymuştur. Çünkü tüm detaylarına hâkim olduğu bu *memoire* Babıali'ye doğru zamanda sunmak istemiştir. Bu doğrultuda, mevkisini göz önünde bulundurması ve Fransız hükümetinin isteklerine karşılık verecek araçları kendisine vermesi için Reis Efendiye yalvardığını dahi ifade etmiştir. Reis Efendi, Vergennes'in açıklamalarına inandığını belirtse de Osmanlı Devleti'nin hükümet yapısı gereğince sadrazamın sultanın onayı olmadan Vergennes'i huzura kabul edemeyeceğini söylemiştir. Reis Efendi, açıklamalarını daha rahat sunabilmesi için Babıali tercümanını Vergennes'in evine göndermeyi önermiştir. Vergennes Babıali tercümanlarının yazma ve belge hazırlama konusunda tecrübeli olmadıklarını düşündüğü için tekliften tedirgin olmuştur. Bu yüzden yanlış anlaşılmaya neden olmamak için tercümanın ziyareti esnasında sultana verilmek üzere gönderilen *memoire* sesli olarak okumuştur. Bu sayede Babıali yetkililerinin güvenini kazanarak huzura kabul edilmeyi amaçlasa da bu girişimi de başarılı olmamıştır. Tercüman, Vergennes'den geminin geri getirilmesi ile ilgili daha detaylı bilgi almaya çalışsa da Vergennes kendisine verilen emirlere uymaktan öteye gidemeyeceğini söylemiştir. Sekiz saat süren bu görüşmeden birkaç gün sonra Reis Efendi, dragoman Fonton'u çağırarak ve görüşmede aktarılan bilgilerden Sultan III. Mustafa'nın memnuniyet duyduğunu dile getirmiştir. Fakat Vergennes'in bu görüşün doğrudan sultandan geldiğinden şüpheleri vardır. Kendisini asıl kabul etmeyen sadrazam olduğunu inanmaktadır. Ona göre sadrazamın itirazının sebebi huzura kabule Kethüda ve Çavuşbaşı'nın da katılacak olmasıdır. Sadrazam onların dahil olduğu bir görüşmede meseledeki kontrolü kaybedeceğini düşünmüş olabilir. Vergennes, sadrazamın bu yaklaşımından dolayı Fransa ile Osmanlı Devleti'ni uzlaştırmak konusunda yeterince gayret sarf etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca gemi geri getirilse dahi sultanın Fransa'ya teşekkür etmek üzere bir elçi göndermeye sıcak bakmayacağı inancındadır. Vergennes, geminin geri alınması için başlatılan müzakerelerin sonucundan bağımsız olarak Osmanlı Devleti'nin Fransa ile ilişkilerini bozacağına bir noktada ihtimal vermemiştir. Ancak ilişkiler bozulursa da kralın himayesindeki insanları koruyamayacağından ve kapitülasyonların askıya alınabileceğinden endişe etmiştir. Yine de Fransa'nın seçenekleri vardı. Mısır ve Akdeniz'den getirilen ürünlerin sevkiyatı engellenerek İstanbul'da karışıklık çıkarılabilir ve Babıali'nin tutumunu değiştirmesi sağlanabilirdi (Vergennes'den Choiseul'e, 16 Şubat 1761, CP Turquie 137, 58-90).

Aradan bir ay geçmesine rağmen Vergennes hala huzura kabul edilmemiş, ihtiyatlı biçimde kendisine gönderilecek yeni emirleri beklemeye devam etmiştir. Bu esnada De Caro'dan Sultan III. Mustafa'nın gemi hala geri getirilmediği için sinirlendiği bilgisi gelmiştir. Sultan, doktoru kızının rahatsızlığı ile ilgili huzuruna çağırdığında öfkeyle “gemimi bana geri vermek istemiyorlar mı?” diye sormuştur. Bu sert tavır karşısında huzurundaki herkes yere kapanarak sultanın daha fazla sinirlenmesini engellemeye çalışmıştır. Fakat bu davranışları etkili olmamış ki daha da hiddetlenen sultan, geminin geri getirilmemesi durumunda bütün yabancı elçileri ülkesinden kovacağını söylemiştir. Vergennes, III. Mustafa'nın öfkesindeki bu artışa De Caro'nun III. Mustafa'nın Fransa'ya karşı tutumunu değiştirebileceğine inanan sadrazamın sebep olduğunu düşünmüştür. (Vergennes'den Choiseul'e, 16 Mart 1761, CP Turquie 137, 121-124).

Vergennes'in huzura kabul edilmek konusunda karşılaştığı zorluklar Dışişleri Bakanı Choiseul için de şaşırtıcı olmuştur. (Choiseul'den Vergennes'e, 18 Mart 1761, CP Turquie 137, 127). Vergennes'in bu hususta bir türlü ilerleme kaydedemediğine sitem eden Choiseul, mektuplarında XV. Louis'nin niyetinin Babıali'ye aktarılmasının önemine tekrar değinmiştir (Choiseul'den Vergennes'e, 21 Mart 1761, CP Turquie 137, 129).

Bu sırada Vergennes, Babıali tercümanını bir kez daha ağırlamıştır. İkili arasında gerçekleşen görüşmede Fransız elçisi ülkesinin geminin geri getirilmesi için gösterdiği gayrete vurgu yaparak Babıali'den gelen takrirdeki tehditlerin haksız olduğunu dile getirmiştir. Sultanın bu takririn Fransa kralı üzerindeki etkisi konusunda bilgilendirilmesi gerektiğine inanmaktadır. XV. Louis'nin problemi çözmek için attığı adımların III. Mustafa'yı memnun edeceğini, bu yüzden Bailly de Fleury'yi gemiyi satın almak için tahsis ettiği fon ile Malta'ya gönderdiğini sultanın bilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Babıali tercümanı görüşmede konuyu başka bir boyuta taşımış ve Vergennes'e Osmanlı Devleti'nin Yedi Yıl Savaşı'nda İngiltere ile Fransa arasında arabuluculuk yapması için XV. Louis'yi ikna etmesi imasında bulunmuştur. Bu talebin Sadrazam Koca Ragıp Paşa'dan geldiğini düşünen Vergennes, Fransa'nın savaşta bulunma nedeninin Westphalia Antlaşması'nın (1648) garantörü statüsünde sadece yardım amaçlı olduğunu ifade etmiş, dolayısıyla XV. Louis'nin arabulucu belirlemek gibi bir yetkisi olmadığını söylemiştir. Vergennes, bu cevabı ile Alman prensliklerindeki savaşa atıfta bulunmuş olsa da tercümanın asıl kastettiği İngiltere ve Fransa arasındaki savaştır (Vergennes'den Choiseul'e, 1 Mayıs 1716, CP Turquie 137, 166-170). Bu görüşmeden İngiliz elçi Porter da İngiltere Dışişleri Bakanı William Pitt'e bahsetmiştir. Ona göre Vergennes, Babıali'ye Fransa'nın İngiltere ile anlaşmak üzere olduğuna dair güvence vermiş olmalıdır (Porter'dan Pitt'e, 2 Mayıs 1761, SP 97/41, 163). Fakat Choiseul'ün Vergennes'e gönderdiği 13 Haziran 1761 tarihli mektuba göre Porter'ın bu tahmini için henüz erkendir (Choiseul'den Vergennes'e, 13 Haziran 1761, CP Turquie 137, 205-206).

Bu arada sadrazam Vergennes'e gönderdiği başka bir takirde XV. Louis'nin Malta üzerinde hakimiyeti olmadığını ve bu nedenle Maltalıları zorlayamayacağını kabul etmiş, Fransa kralının Bailly de Fleury'yi gemiyi satın almak üzere Malta'ya göndererek gösterdiği gayretin ve dostluk bağlarının devamlılığı için attığı adımların takdir edildiğini belirtmiş, ancak Fransa'ya bir elçi gönderilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Eğer gemi bir Osmanlı elçisi nezaretinde geri getirilirse ‘gerçekleri ayırt edemeyen cahiller’ durumu yanlış değerlendirecek, gemiyi Osmanlı Devleti'nin satın aldığını ve Fransa'nın yardımıyla getirdiğini düşünecektir. Her iki tarafın da itibarının korunması için gemi Fransa kralının hediyesi olarak Osmanlı Devleti'nin sürece dahil olmadan İstanbul'a gelmelidir. Babıali'nin teşekkür mahiyetindeki adımları ise gemi İstanbul'a ulaştıktan sonra atılacaktır. Bu amaçla Fransa Kralı XV. Louis'ye geminin getirilmesi için gösterdiği gayretler için bir mektupla teşekkür edilecek, Osmanlı Devleti'nin de dostluğun devamlılığı için özen göstereceği ifade edilecektir. Mektup protokol kurallarına uygun biçimde Fransız elçisi

teslim edildikten bir süre sonra da Osmanlı Devleti Fransa'ya bir elçi gönderecektir (CP Turquie 137, 194-197).

İstanbul'daki bu gelişmelerden henüz haberdar olmayan Chosieul 30 Mayıs 1761 tarihli gönderisinde, XV. Louis'nin gönderdiği *memoire* hala bir cevap gelmemesinden duyduğu memnuniyetsizliği dile getirmiştir. Ayrıca XV. Louis'nin *memoire*ın akıbeti belli olmadan gemiyi Osmanlı Devleti'ne vermeyeceğini de sözlerine eklemiştir (Choiseul'den Vergennes'e, 30 Mayıs 1761, CP Turquie 137, 198-199). Bu sırada Avrupa'da Osmanlı Devleti'nin Malta'ya karşı savaş hazırlığı yaptığı yönünde haberler yayılmış ve endişeye neden olmuştur (Gazette de France, 4 Nisan 1761, 161; Gazette de France, 9 Mayıs 1761, 224).

Choiseul, Babıali tercümanı ile yapılan son görüşmede iletilen arabuluculuk talebini, sadrazama Londra ve Berlin hükümetlerinin önerdiğini, bu iki devletin bu konuyu gündeme getirerek Fransa ile Osmanlı Devleti'nin arasını açmayı hedeflediğini düşünmüştür. Ona göre Fransa bu tuzağa düşmemelidir. Bu nedenle Vergennes, Babıali tercümanına İngiltere ve Fransa'nın zaten karşılıklı olarak elçi gönderdiğini, fakat bu girişimler başarısız olursa Fransa'nın Osmanlı Devleti'nden arabuluculuk konusunda yardım isteyeceğini söyleyecektir (Choiseul'den Vergennes'e, 13 Haziran 1761, CP Turquie 137, 205-206).

Choiseul, Osmanlı Devleti'nin gemi getirilmeden Fransa'ya elçi göndermeyeceğini öğrendikten sonra Babıali'nin tutumunun gemi teslim edilmeden değişmeyeceğinin farkına varmıştır. Bu sebeple Bailly de Fleury gemiyi Maltalılardan satın aldıktan sonra geminin İstanbul'a ulaştırılması için gerekli adımların atılacağını bildirmiştir. Gemi yola çıktıktan sonra İngiliz donanmasının potansiyel saldırısından korunabilmesi için Londra hükümetiyle müzakere edilmesi gereklidir. Bu noktada Babıali'nin desteği gerektiğinden Vergennes'den sadrazama bir takrir vermesi emredilmiştir (Choiseul'den Vergennes'e, 20 Haziran 1761, CP Turquie 137, 212-213).

Bu arada gemi Fransa tarafından satın alınmıştır. Fakat Vergennes bu bilgiye sahip olmasına rağmen ihtiyatlı davranarak kendisine bir talimat gelene dek Babıali ile paylaşmamıştır (Vergennes'den Choiseul'e, 14 Temmuz 1761, CP Turquie 137, 250). Çok geçmeden Osmanlı Devleti'ne ait gemi ile birlikte seyredeceği *l'Oiseau* adlı Fransız firkateyninin yolculuk esnasında İngiltere tarafından gelebilecek bir saldırıya karşı güvenliğinin sağlanabilmesi için Babıali'den yardım talep etmesi yönündeki emir tekrarlanmıştır (Choiseul'den Vergennes'e, 29 Temmuz 1761, CP Turquie 137, 256). Vergennes, bu konudaki gerekli adımları zaten atmış, 31 Temmuz tarihli mektubunda Fransa'nın talebini ilettiği bir notu sadrazama verdiğini belirtmiştir (Vergennes'den Choiseul'e, 31 Temmuz 1761, CP Turquie 137, 262). Bunun üzerine Babıali bir süre sonra da İngiltere'nin elçisi Porter ile gemilerin güvenliğinin sağlanması hususunda görüşmüştür (Vergennes'den Choiseul'e, 1 Ağustos 1761, CP Turquie 137, 267). Babıali tercümanı aracılığıyla 29 Temmuz'da gerçekleşen görüşmede Porter'a Türkçe yazılmış bir mektup İtalyanca tercümesi ile birlikte teslim edilmiş; Porter da bu "ivedi talep" konusunda hükümetini derhal bilgilendirerek ilgili talebin reddedilmemesi gerektiğini aktarmıştır (Porter'dan Pitt'e, 1 Ağustos 1761, SP 97/41, 195-196). Tüm bu gelişmeler hakkında kendi hükümetini bilgilendiren İngiliz elçi Porter, geminin 20.000 dolara satın alındığını, Fransız elçiye geminin getirilmesiyle ilgili verilen sert mesajlara rağmen işler yoluna girince Babıali'nin tavrının değiştiğini aktarmıştır (Porter'dan Pitt'e, 11 Ağustos 1761, SP 97/41, 207). Neticede 15 Eylül tarihinde gelen cevapta Babıali'ye saygısını her fırsatta göstermek isteyen İngiltere kralının, sadrazamın isteğine uygun bir belgeyi memnuniyetle imzaladığı bildirilmiştir. Belgenin aslı Fransa hükümetine iletilirken, bir nüshası da Babıali'ye iletilmek üzere Porter'a gönderilmiştir (Pitt'ten Porter'a, 15 Eylül 1761, SP 97/41, 204-205).

Choiseul'ün Vergennes'e yolladığı 11 Eylül 1761 tarihli mektuba göre Osmanlı gemisinin bir

ay içerisinde Toulon'da olması beklenmektedir ve ayrıca Türk köleler de gemi ile birlikte teslim edilecektir. Ancak bu noktada ilginç bir detay vardır. O da Türk kölelerinin verilmesi karşılığında Osmanlı'dan bir miktar Hristiyan köle talep edilmesidir. Bu istekle kölelerin iadesi konusunda problem yaşanabileceği ihtimali de gündeme gelmiştir. (Choiseul'den Vergennes'e, 11 Eylül 1761, CP Turquie 137, 289; Vergennes'den Choiseul'e, 16 Eylül 1761, CP Turquie 137, 294-297; Choiseul'den Vergennes'e, 2 Kasım 1761, CP Turquie 137, 328-329; Vergennes'den Choiseul'e, 17 Aralık 1761, CP Turquie 137, 378-379). Fakat herhangi bir olumsuzluk yaşanmamış, Vergennes geminin getirilmesi ile ilgili bilgileri Babıali yetkilileri ile paylaştığında müspet geri bildirimler almıştır (Vergennes'den Choiseul'e, 31 Ekim 1761, CP Turquie 137, 315).

Bailly de Fleury de bu arada Vergennes'e bir mektup göndermiş ve gemiyle ilgili olumlu gelişmeleri bildirmiştir. Fakat Vergennes, Fleury'nin geminin İstanbul'a hangi şartlar altında ulaştırılmasının uygun olacağına dair verdiği tavsiyelerden onun henüz alınan önlemlerden haberdar olmadığı sonucuna varmıştır (Vergennes'den Choiseul'e, 16 Kasım 1761, CP Turquie 137, 347-348).

Malta'ya kaçırılan gemi olayı, Osmanlı Devleti ile Fransa arasında yaklaşık bir buçuk sene süren görüşmelerden sonra Babıali'nin istediği şekilde sonuçlanmıştır. Vergennes, 18 Ocak 1762 tarihinde gönderdiği mektupta Osmanlı donanmasından kaçırılan geminin, M. de Mories komutasındaki *l'Oiseau* adlı Fransız firkateyni öncülüğünde, 17 Ocak günü öğleden sonra İstanbul'a geldiğini bildirmiştir. Gemiler sert esen rüzgârdan dolayı birkaç gün sarayın dışında beklemek zorunda kalmıştır. Bu esnada gemiyi görmek isteyen insanların denizin üstünde kayıklarlarla ve kıyılarda kalabalıklar oluşturduğu rivayet olunmuştur (Vergennes'den Choiseul'e, 18 Ocak 1762, CP Turquie 138, 17-18).

Vergennes geminin İstanbul'a girişi hakkındaki ayrıntıları bir rapor şeklinde hazırlamış ve 31 Ocak 1762'de dışişleri bakanlığına göndermiştir. Raporda bir süredir dışarda bekleyen gemilerin rüzgâr hafifledikten sonra Mories'in talimatıyla 19 Ocak sabahı hareket ettiği belirtilmiştir. Fransız firkateyni *l'Oiseau* limana girer girmez yirmi bir pare top atışı ile karşılanmıştır. Osmanlı donanmasına ait geminin limana girişi ise o kadar kolay ve çabuk olmamıştır. Aktarılanlara göre Mories, bu büyük gemiyi "Osmanlı Devleti'nde bilinmeyen bir manevrayla" limana sokmayı başarmıştır (Vergennes'den Choiseul'e, 31 Ocak 1762, CP Turquie 138, 21-22). Sadrazam Koca Ragıp Paşa, geminin geri getirilmesi konusunda gösterdiği gayretlerden dolayı Fransa'ya teşekkür amacıyla Fransa başvekiline hitaben 1 Mart 1762 tarihinde söz verildiği üzere bir mektup yazmıştır (BOA, A.DVNSNMH.d, 17/69, 4 Şaban 1175/1 Mart 1762).

Şem'dânî-Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, Fransa'nın geminin getirilmesi konusundaki gayretlerini Kamame Kilisesi'nin anahtarının Fransa'dan alınabileceği endişesiyle ilişkilendirmiştir (Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi 1978, 46). Bu husus İngiliz elçi Porter'ın raporlarında da doğrulanmış; Porter, Fransa'nın geminin geri getirilmesi ile ilgili girişimlerini Kamame Kilisesi'ne bağlamıştır (Porter'dan Pitt'e, 3 Kasım 1761, SP 97/41, 223). Neticede gemi Fransızların desteğiyle Tersane-i Amire'ye getirildiğinde, gemiyi getiren Fransız gemi kaptanına kakım ve Fransız elçiye de samur kürk giydirilmiştir (Mehmed Hâkim Efendi 2019, 1053; Sağlam 2014, 211). Fındıklılı Süleyman Efendi ise geminin getirilme meselesini Ragıp Paşa'nın bir başarısı olarak görerek şunları söylemiştir: "*Hakk budur ki, Râgıb Paşa'nın bu hizmeti muhâle çâre mertebesine karibdir.*" ve bütün bu olayların gerekli tedbirler alınsaydı yaşanmayacağını ifade etmiştir (Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi 1978, 46). Porter'ın kendi hükümetine aktardıklarına göre ise büyük bir uğraş ile geri getirilen gemi çürümeye terk edilecek ve bir daha asla Müslümanlar tarafından kullanılmayacaktır (Porter'dan Earl of Egremont'a, 17 Şubat 1762, SP 97/41, 245; Porter'dan Earl of Egremont'a, 5 Mart 1762, SP 97/41, 253-254).

Sonuç

Malta'ya kaçırılan gemi olayı Fransız-Osmanlı ilişkilerini doğrudan etkilemiş, her iki devlet için bir prestij meselesi haline gelmiştir. Sultan III. Mustafa'nın Malta'ya ve gerekirse Fransa'ya savaş açacağını söylemesi olayın ciddiyetini doğrular niteliktedir. III. Mustafa'nın meseleye yaklaşımında zaman zaman tutarsızlıklar görülse de tehditkâr sözleri Fransa açısından göz ardı edilebilir değildir. Yedi Yıl Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti ile savaşa girmek Fransa için pek de akıllıca olmayacaktır. Malta, Fransa'nın kontrolünde olmamasına rağmen Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin geminin geri getirilmesi yönündeki talebini karşılamak için gösterdiği gayretin, Babıali nezdinde sahip olduğu imtiyazları kaybetme korkusu ile ilişkili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla geminin kaçırılmasından sonra Osmanlı Devleti itibarını korumaya çalışırken, Fransa sahip olduğu imtiyazlardan vazgeçmemek için uğraşmıştır. Bu doğrultuda Babıali'nin bir nevi tehdit içeren mesajlarına Fransız elçi Vergennes ılımlı yaklaşmış, kaçırılan geminin devletlerarası bir çatışmaya neden olmasını engellemek için yoğun diplomasi faaliyetleri yürütmüştür. Korsan Calamate'nin olayla dolaylı ilgisi, İngiliz elçi James Porter'ın sürece Fransa aleyhine dahil olmasını engellemiştir. Fakat Porter, süreci en başından itibaren takip etmiş ve İngiltere hükümetini düzenli olarak bilgilendirmiştir. Sonuçta Osmanlı Devleti'nin talebinin karşılanması ve geminin Fransa'nın girişimleri ile geri getirilmesinin ikili ilişkiler açısından olumlu seyrin devamı niteliğinde olduğu söylenebilir.

Yazarın Notu

Bu çalışma "Charles Gravier de Vergennes ve İstanbul Elçiliği (1755-1768)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Demir U. 2012, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1755-1768)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Gounaris B. C. 2014, "Unwanted Heroes? British Privateering, Commerce, and Diplomacy in the Mid-Eighteenth-Century Eastern Mediterranean". *Mediterranean Studies* 22/4, 135-165.
- İşbilir Ö. 2019, "Kalebend". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Ek 2, 5-7. Ankara.
- McGuffie T. H. 1950, "The Defence of Minorca, 1756: A Report on Some Contemporary and Unpublished Manuscripts by Major William Cuninghame on the Siege". *Bulletin of the Institute of Historical Research* 23, 182-190.
- Mehmed Hâkim Efendi 2019, *Hâkim Efendi Tarihi 2*. Haz. Tahir Güngör, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Ankara.
- Mylonakis L. 2018, *Transnational Piracy in the Eastern Mediterranean 1881-1897*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of California San Diego. California.
- Panzac D. 1992, "International and Domestic Maritime Trade in the Ottoman Empire during the 18th Century". *International Journal of Middle East Studies* 24/2, 189-206.
- Sağlam N. 2014, *Ahmed Vâsîf Efendi ve Mehâsinü'l-Asâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr'ı 1166-1188/1752-1774* (İnceleme ve Metin). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi 1978, *Şem'dânî-Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mür'i't-Tevârih 2-A*. Haz. Münir Aktepe, Edebiyat Fakültesi Matbaası. İstanbul.

Arşiv Kaynakları**Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

- Ali Emiri III. Osman, 59/4316.
- Ali Emiri III. Mustafa, 369/29299.
- Cevdet Bahriye, 183/8626.
- Cevdet Hariciye, 93/4608.
- Cevdet Hariciye, 121/6009.
- İbnülemin Hariciye, 17/1598.
- Name-i Hümayun Defterleri, 17/69.

Archives du Ministère des Affaires Étrangères (AMAEF)

- Correspondance Politique Turquie, 136.
- Correspondance Politique Turquie, 137.
- Correspondance Politique Turquie, 138.

The National Archives (NA)

- State Papers, 97/41.

Gazeteler

- Gazette de France